

УДК 94(477) «17»: 75.051:069.5

Ченцова Н.В.

**ЗАПОРОЗЬКЕ КОЗАЦТВО В МИСТЕЦЬКИХ ТВОРАХ ПОЧАТКУ
XX СТ. У ЗІБРАННІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ імені Д.І. ЯВОРНИЦЬКОГО**

Стаття присвячена вивченню історії формування художньої групи Дніпропетровського національного історичного музею з козацької проблематики.

Ключові слова: музей, колекція, козацтво.

Статья посвящена изучению истории формирования художественной группы Днепропетровского национального исторического музея, касающейся казачьей проблематики.

Ключевые слова: музей, коллекция, казачество.

This article deals with the history of development of the paints museum collection of Cossack's there in Dnipropetovs'k National Historical Museum.

Key words: museum, collection, Cossacks.

Козацька проблематика присутня у творчості багатьох як відомих, так і малознаних українських митців кінця XIX – початку XX століття. Оскільки одна із найкращих колекцій козацьких старожитностей, за визнанням тогочасної інтелектуальної еліти, зосереджувалася у Катеринославському історико-краєзнавчому музеї, а його очільником був визнаний козакознавець Д.І. Яворницький, тож інтерес художників до зібрання козацьких старожитностей був абсолютно виправданим. Наслідком їх творчої співпраці стала не тільки самореалізація майстрів живопису, але й розширення музейної колекції образотворчого мистецтва.

В даній статті поставлено за мету розглянути питання втілення історії козацтва окремими майстрами живопису на межі XIX – XX століть, впливу Д.І. Яворницького на формування їх мистецьких уподобань і вибір проблематики, а також процесу поповнення творами образотворчого мистецтва найдавнішого зібрання Дніпропетровщини. Втілення у художніх образах героїв і подій козаччини в Україні сприяло не тільки візуалізації минулого, але й вихованню патріотизму, збереженню генетичної пам'яті народу. Напрацювання художників цієї «перехідної доби» створили своєрідний місток між народно-аматорським мистецтвом і творчим доробком художників – вихованців старих і відомих художніх шкіл – та сучасним реалістичним мистецтвом. Проте, залишивши поза межами цього дослідження фахові, мистецькі оцінки, звернемося до інформації, пов'язаної з діяльністю окремих митців та їх творчим внеском у «козацьку» живописну колекцію ДНІМ ім. Д. Яворницького.

Художнє зібрання музею нині налічує десятки різнопланових робіт. Ідентифікація та каталогізація їх продовжується, оскільки встановлення авторства і джерел надходження багатьох полотен до музейної колекції залишаються проблемними питаннями. Наукові розвідки співробітників музею останніх років на основі нового джерельного матеріалу (наприклад, листування Д.І. Яворницького) і порівняльного аналізу даних музейних каталогів та інвентарів, дозволили, певною мірою систематизувати наявну інформацію про процес укладення мистецького зібрання й біографії його творців [1; с. 183; 4].

Безумовно, першим художньо-образним втіленням козацтва є народна картина «Козак-Мамай» – унікальне і самобутнє явище українського і світового мистецтва. На картинах відтворений узагальнений образ народного героя-захисника із ретельно виписаними предметами війни і побуту: своєрідними символами, кожен із яких несе змістовне навантаження. Повторюваність сюжету і статичність постаті дивно поєднується подекуди з підкреслено особистісними рисами обличчя козака. Народна картина слугувала митцям оригінальним джерелом інформації і натхнення, своєрідним еталоном .

Традиційне зображення козака можна було побачити в інтер'єрі українського житла ще в XVII – XIX століттях, однак поступово час безіменних героїв закінчився. Нащадки козацьких родин прагнули зберегти не лише відчуття, але і матеріальні свідчення своєї приналежності до козацької спільноти, замовляючи портрети очільників козацтва та власних предків.

За свідченнями сучасників, на початок XX століття музей у Катеринославі мав найбільшу в Україні колекцію картин «Козак-Мамай» («Козак-бандурист»), яка нарахувала більше двох десятків одиниць. Частину з них особисто передав до музею Дмитро Іванович Яворницький, до придбання багатьох інших – мав безпосереднє відношення. Завдяки зусиллям директора музею його співробітники розшукували і описували зразки народного, портретного, церковного живопису, замовляли місцевим художникам копії з картин, власники яких не мали бажання передавати їх до музею, але давали згоду на копіювання.

Найдавнішою і найцікавішою за походженням після народного живопису стала колекція портретів діячів козацької доби, яка включала портрети гетьманів Б. Хмельницького, І. Скоропадського, І. Мазепи, П. Полуботка, представників козацької старшини та предків відомих козацько-дворянських родин. Роботи з виявлення змісту родинних портретних колекцій активізувалися в період підготовки до проведення у Катеринославі XIII Археологічного з'їзду влітку 1905 року. Енергійне залучення громадськості до проведення цього науково-культурного заходу, до відкриття виставки старожитностей краю сприяло формуванню окремої збірки живопису. Місцеві діячі окрім історичних раритетів передавали для тимчасової демонстрації на виставці портрети своїх предків із приватних зібрань. Згодом, за різних обставин, в тому числі і за згодою власників, частина з них залишалася в музейній колекції [4].

Прихильне ставлення деяких представників місцевої еліти до зусиль Д.І. Яворницького з вивчення і популяризації історії краю, виявлялося у

багатьох фактах. Нащадок малоросійського шляхетського роду – Сергій Миколайович Родзянко передав для експонування на виставці 1905 року копії портретів гетьманів Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Скоропадського, П. Полуботка, «Дикого попа» – К. Тарах-Тарловського, миргородського обозного Василя Родзянка. Копії були виконані між 1873 – 1880 роками катеринославським художником-копійстом Петром Тимофійовичем Окуловим (1839 – 1921).

Подробиці біографії П.Т. Окулова лише частково досліджені музеєзнавцями. Безперечним є факт співпраці з ним не тільки С.М. Родзянка, але і предводителя катеринославського дворянства Г.П. Алексеева та інших дворянських родин, на замовлення яких створювалися копії з портретів історичних персон. П.Т. Окулов досить плідно працював копійстом, викладав у Катеринославському реальному училищі, згодом був членом Ради Катеринославського музею ім. О.М. Поля. У 1905 році серед експонатів музею зберігалися конкурсні підбірки натурних малюнків і креслень учнів реального училища, які проводилися в 1894 – 1895 рр., подаровані викладачем П. Окуловим [4; с. 222]. Імовірно, деякі креслення укріплень і старих церков Катеринославщини виконувалися під керівництвом викладачів училища.

Також відомими нині є різнопланові мистецькі роботи виконані для музею першим фактичним завідувачем фондами Катеринославського обласного музею Василем Іоанікійовичем Строменком (1880 – 1937). Уродженець с. Солоне Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії, талановитий сільський юнак закінчив Імператорське Строганівське художнє училище у Москві. В період становлення музею він не тільки докладав зусиль до впорядкування і збереження історичних пам'яток, але і займався фіксацією цікавих артефактів. У зібранні музею нині зберігаються його малюнки: «Снімок запорожского будынка кошевого атамана В.Г. Сыча в м. Никополе, во дворе К.И. Панченко-Житковой», «План запорожского зимовника стадевятiletнего запорожца Коржа, умершего в этом самом зимовнике, тепер в селе Сурско-Михайловке, Екатеринославского уезда» та інші [4; с. 223].

Найбільш відомими копійними роботами В.І. Строменка є написані олійними фарбами ктиторські портрети братів Якова та Івана Шиянів. Оригінали їх перебували свого часу в іконостасі Нікопольської Покровської церкви, збудованої 1784 року за сприяння колишніх запорожців. Потім картини були вивезені членом Одеського товариства історії та старожитностей М. Мурзакевичем до Одеси, де на початку ХХ ст. зберігалися в Одеському історичному музеї. 1916 року на прохання Д.І. Яворницького Строменко виконав копії, надіслав фото з оригіналів і у листах до свого наставника-історика описав процес виконання замовлення. Прекрасні, виконані у повний зріст, повністю реалістичні портрети колишніх запорожців нині є окрасою мистецької колекції ДНІМ [3; с. 569]. Зусиллями В.І. Строменка музей отримав акварельні копії портретів колишнього запорозького полковника і полтавського бургомистра П.Я. Руденка, охтирського обозного Павлова, картину невідомого майстра «Запорожец, играющий на бандуре». Відомо також, що художник

малював на замовлення копії ікон та досить вдало реставрував їх. Його творчий напрям склався під впливом діяльності Д.І. Яворницького, вивчення і шанобливого ставлення до вітчизняної історії [5; с. 243].

В.І. Строменко, як свідчить його багаторічне листування з Д.І. Яворницьким, мав у особі вченого духовного наставника, глибоко поділяв його захоплення козащиною і навіть не працюючи вже в штаті музею не переставав інформувати Дмитра Івановича про буденні та громадські справи, завжди був готовий сприяти музейним заходам [1; с. 183].

Під впливом Д.І. Яворницького формувалися художні уподобання ще одного катеринославського митця і археолога – Василя Степановича Соляника. Він працював співробітником Дніпропетровського крайового музею між 1926 – 1934 роками. Креслярський талант дозволяв молодому досліднику виконувати функції науковця. На замовлення Д.І. Яворницького Василь Степанович замальовував старі споруди. Тож зараз у музеї зберігаються його роботи: «Запорозька хата в с. Капулівка Нікопольського району» та «Запорозька хата в с. Капулівка на Криворіжжі», малюнок намогильної плити П. Калнишевського [2; с. 70]. Колекція графічних малюнків, виконаних в 20-х рр. ХХ ст. за ілюстраціями різночасових наукових видань (монографії А.О. Скальковського «Історія Нової Січі...») як матеріалів для музейної експозиції, безумовно, має відношення до творчості названих авторів.

Понад два десятиліття зберігалися наукові та особисті стосунки Д.І.Яворницького з О.Г. Сластіоном. Опанас Георгійович познайомився з майбутнім «батьком козацьким» у петербурзький період свого життя, навчання в Академії мистецтв, участі у діяльності української громади в північній столиці. Художник виготовляв малюнки і кліше для художнього оформлення першого тому праці Д.Яворницького «Історія запорозьких козаків». Як свідчить листування, О. Сластіон переніс із видання О.І. Рігельмана гравюри «Запорожець на коні зі списом», «Запорожці танцюють», «Запорожець з конем» [3; с. 333]. На замовлення історика пізніше митець виконував графічні роботи, копіював картографічні матеріали.

Переїхавши до Миргорода, О.Г. Сластіон працював викладачем у художньо – промисловій школі імені М.В. Гоголя в 20-х роках, продовжував досліджувати українське мистецтво, архітектуру, промисли, укладати альбоми із власними систематизованими матеріалами. У травні 1904 року художник повідомив Д.І. Яворницького про те, що до Археологічного з'їзду у Катеринославі: «...підбив я Серьогу (Васильківського С.І.), щоб зробити нам обом на той з'їзд на великих картинах у ватманський аркуш паперу типічних українських церков, кожному по десять примірників, і щоб вони були розмальовані акварел'ю. Така серія дуже закрасить собою стіни твоєї виставки і буде новинкою, якої ще не було на наших з'їздах [3; с. 377]. В одному з листів до друга і однодумця О.Г. Сластіон пише: «Ти любиш як і я старі рисунки чи акварелі чи й ще малярські образи запорожців, отже у мене такі надзвичайно цікаві речі як два акварельні рисунки з натури художника Норблена, що зроблені ним по замовленню Станіславом Понятовським і у 1812 році виданими у Варшаві. Крім того, акварель «Запорожець» з книги

Георгі 1792 р., там же «Чорноморець з чуприною». Обидві акварелі зроблені у 1792 році з натури художником Карнкевичем» [3; с. 391]. Пропонуючи створити для музею колекцію зображень різних типів козацтва, мистецтвознавець називає і виконавця «доброго маляра» художника-копіїста і різьбяр з Миргородщини Володимира Васильовича Хітька (1914-1984). Написані ним олійними фарбами копії зберігаються до нашого часу в колекції ДНІМ.

Історія взаємин Д.І. Яворницького з сучасниками-художниками – предмет окремого вивчення. Особливо, коли результатом цих творчих стосунків ставала поява живописних полотен. Вплив історика простежується у листуванні із академіком живопису, знаменитим баталістом Миколою Семеновичем Самокишем. Майстер батального живопису М. Самокиш ніколи не забував про своє козацьке коріння. Родина майбутнього художника належала до козацтва колишнього Ніжинського полку, де в атмосфері, яку не змогли знищити чиновницькі будні, шанобливого ставлення до національного, майбутній художник провів дитячі та юнацькі роки. Батальний живопис певною мірою відобразив схильність до відтворення військових сюжетів, які відклалися у пам'яті від родичів – військових служилих дворян. Художник багато працював над приватними і державними замовленнями у різних жанрах образотворчого мистецтва.

З 1890 р. М. Самокиш – академік Імператорської Академії мистецтв, відомий, визнаний майстер у колі художників того часу – І.Ю. Рєпіна, художника М.К. Рєріха, гравера-художника В.В. Мате, архітектора Л.М. Бенуа та інших представників петербурзької інтелектуальної еліти. У середині 90-х рр. ХХ ст. до цього середовища потрапив і Д. Яворницький. Під впливом історика М.С. Самокиш разом зі своїм другом С.І. Васильківським підготували протягом 1898 – 1900 рр. ХХ ст. альбом «Із української старовини». Д.І. Яворницький написав текст до ілюстрацій, постаті козаків намалював С. Васильківський, а віньєтки – М. Самокиш. «Убитий кінь» – одна із віньєток у альбомі залишається одним із найкращих у художньому мистецтві реалістичних зображень тварин. Взагалі М. Самокиш полюбляв сюжети із зображеннями тварин, особливо коней. Саме за виконання масштабних батальних сцен за участю кінноти він отримав найвищі нагороди Академії мистецтв, замовлення для імператорського двору та й визнання як митець.

Альбом виявився справді унікальним виданням, яке, переживши століття (було перевидане у 2009 р.), в усі часи залишалося зразком для виконання ілюстративних матеріалів. М.С. Самокиш ілюстрував також повість М.В. Гоголя «Тарас Бульба». Звернення до козацької проблематики, таким чином, не було поодиноким. Вольниця, Січ, козацька звияга – все це надихало баталіста на творчість. Художник намагався якомога реалістичніше відобразити військові події з козацької минувшини. Зразків та «старих» масових зображень не вистачало, сюжети склалися за переказами історичних джерел та у процесі створення ілюстрацій до новодруків.

Започаткувавши приятельські стосунки у Петербурзі, М. Самокиш і Д. Яворницький зустрічалися пізніше у Катеринославі. У родині Яворницьких Микола Семенович побував у вересні – жовтні 1930 р., коли вже сам мешкав у Сімферополі. Музей М. Самокиш відвідував в період, коли його очільником був Д. Яворницьким, робив замальовки олівцями. Історик підказував сюжети для втілення в художніх образах. Особливо хотілося Д. Яворницькому на полотнах художника побачити козацькі загони у степу, історичні події, пов'язані з актом руйнування Січі в 1775 році.

Микола Семенович Самокиш мав з Д. Яворницьким тривале листування стосовно виконання декількох робіт для музею на теми відомих подій історії козаччини. У березні 1929 року М.С. Самокиш повідомляв про свій намір побувати у Дніпропетровському музеї для того, щоб замалювати деякі речі, потрібні йому для виконання малюнків. У той же час він звертався до історика із проханням описати сюжети потрібних батальних сцен: «Сам я бажав би зробити для Вас як козаки насидують на татар і одбивають ясирь, це дуже мальовничий і яскравий сюжет з історії України, якщо нічого не маєте проти. Напишіть міні і я зроблю Вам ескіз фарбами, Ви подивитесь, зробите свої уваги і тоді поговоримо об ціні і розміру картини»[3;с.247].

26 листопада 1930 року М.Самокиш надіслав перший ескіз картини «Козаки одбивають у кримців ясир» і зазначає у листі: «... прошу Вас прийняти його в дарунок від мене, тільки треба його взяти під скло, бо він зроблений колеровими олівцями, щоб мухи не засиділи його...» [3; с. 248].

Д.І. Яворницький пропонував, аби сюжетом картини був виступ козаків із Січі на поляків, очевидно, під час Національно-визвольної війни. М. Самокиш погодився намалювати ескіз, але і від власного задуму не відмовився. Сам він пропонував написати картину із батальною сценою на морі або на суходолі. Для написання різних варіантів картини М. Самокиш збирався приїхати до Дніпропетровська, повідомляючи у листі Яворницькому: «аби під керунком зробити рисунки в музею, щоб воно було вірно з історією».

Побувавши у родині Яворницьких, М. Самокиш у наступних листах завжди дякував історика за гостинність та історичні вказівки до ескізу. Замовлений ескіз «Бунту на Січі» М. Самокиш відіслав не у кольоровому виконанні. А згодом, влітку 1932 року повідомив, що працює над сюжетом – «Штурм турецької галери козацькими чайками». За підсумками раніше виконаних робіт М. Самокиш зробив висновок, що не задовольнив бажанням історика, але запевнив, що продовжує працювати і зробить ще один сюжет із цієї теми та дякує за надіслані історичні матеріали.

За результатом творчої співпраці у 1932 році М.С. Самокиш надіслав Яворницькому картину «Морський бій. Запорожці беруть на бордаж турецьку галеру». Згодом він зазначав, що задоволений позитивним враженням, яке вона справила на Д.І. Яворницького. У тому ж листі, наче вибачаючись, художник повідомляє, що продовжує працювати над «Бунтом...», але картина виявилася складнішою, ніж передбачалося, і він її закінчить та привезе особисто. Цікавість до сюжету цього листування виявляється і у наступному проханні художника-баталіста: аби картина вийшла гарною «пришліть мені ще один

царський портрет з підрамником для останніх картин, бо Миколая, котрого я взяв у Вас, уже зростає, а купити таке полотно тепер не можна, полотно дуже добре і його найліпше використовувати для музейних картин» [3; с. 251].

Із замовлених Д.І. Яворницьким трьох картин у музеї збереглася лише одна жанрова картина «Запорожці відбивають ясир». Вона відображає бій в урочищі р. Самари 1660 року, коли запорожці на чолі з кошовим отаманом І. Сіркою розгромили татарський загін і відбили полонених. Написана вона кольоровими олівцями на папері, і, очевидно, є також лише ескізом до ненаписаної картини. В музейному зібранні є малюнок, який сюжетно близький до описаної Самокишем батальної сцени на морі з козацькими чайками. Олійне полотно «Абордаж турецької галери запорожцями», виконане до середини 30-х рр. М.С. Самокишем зберігається нині в Києві.

В колекції музею зберігаються на сьогодні декілька портретів, написаних відомим художником Миколою Івановичем Струнниковим (1871 – 1945). Він був вільним слухачем Московського училища живопису, скульптури та архітектури, коли познайомився з Д.І. Яворницьким. У 1901 – 1906 рр. навчався в Академії мистецтв в Петербурзі у майстерні І.Ю. Рєпіна. Працюючи згодом в Київській художній школі (з 1913 по 1921 р.), М. Струнников досить часто приїздив до Катеринослава, у 1919 році мав намір заснувати тут художню майстерню, бо із задоволенням поєднував викладацьку і мистецьку діяльність. Певний час він працював у штаті музею художником, про що збереглися записи [2; с. 68].

Оригінальне полотно як дарунок М.І. Струнникова, що залишилося у зібранні музею, – портрет видатного українського борця Івана Піддубного в образі козака на картині «Запорожець». Художнику належать також картини «Запорожець з люлькою», «Запорожець напідпитку», «Автопортрет», «Запорожець у бою». Остання картина написана не лише на незвичному художньому матеріалі. Вона також зв'язана з відомою легендою про те, що була намальована на кімнатних дверях у помешканні московського колекціонера і мецената О.П. Бахрушина, в якому мешкав Д. Яворницький 1901 року. У дарунок своєму наставнику М. Струнников виконав настінний розпис за козацькою проблематикою у будинку, де мешкав Д. Яворницький. Зазначимо, що Микола Іванович належав до найталановитіших учнів Іллі Юхимовича Рєпіна і сам позував йому для картини «Чорноморська вольниця», оскільки мав «козацьку статуру».

Ілля Юхимович Рєпін та Дмитро Іванович Яворницький підтримували дружні і творчі стосунки тривалий час, їх спонукало до цього земляцтво і зацікавлення українською історією. Завдяки цьому до музею потрапили малюнки, виконані І.Ю. Рєпіним. Запорозької тематики торкаються його «Ескізи голів запорожців», які були замальовками до знаменитого полотна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Тут, у музеї, були змальовані з оригінальних речей козацька зброя, порохівниця, жупани, пляшки, глечики, баклаги, музичні інструменти. Деяка частина цих речей донині перебуває в музейній експозиції.

До «старого» музейного фонду належать також інші малюнки І.Ю. Рєпіна: «Гетьман П. Полуботок», «Гетьман І. Самойлович», «Козак з кобзою». «Ескізи голів запорожців» – розглядається музеєзнавцями як копійний малюнок, виконаний з оригінальних козацьких прапорів-клейнодів на прохання Д.І. Яворницького.

Зацікавленість запорозькою тематикою виявляли художники і на початку ХХ століття. У музейному зібранні цей період представлений роботами відомих українських художників І. Їжакевича, М. Івасюка, Ф. Решетнікова. Їх картини відтворюють окремі епізоди історії козаччини. Великою експресією відрізняється полотно І. Їжакевича «Взяття повсталими замку Вишневецьких», придбане директором музею у самого автора. Інші роботи торкаються подій на Запорозькій Січі. М. Івасюк відтворив різдвяну нараду на Січі. Невелике за розміром полотно фактично є єдиною жанровою картиною, на якій змальована січова рада. Наступним художникам вона слугувала своєрідним орієнтиром, оскільки писалася за безпосередньою порадою Д.І. Яворницького.

Творчий доробок кримського художника Анатолія Олександровича Козлова (1913 – 1979) у Дніпропетровському національному історичному музеї представлений олійним полотном «Козак на Ладозькому озері». Написана в першій половині ХХ ст. робота визнаного майстра пейзажу – одна із небагатьох на історичну тематику у його творчому доробку. Професійну освіту художник здобув у Петербурзі, у студії художника К. Янова. Художник полюбляв зображувати північні пейзажі, неяскраву, але виразну, природу півночі. Згадане полотно, написане в 30-х рр. ХХ ст., але останній період життя художника зв'язаний із Кримом. Імовірно, картина була подарована музею ним особисто.

Частину своєї спадщини у ДНІМ залишив один із представників «репресованого покоління» українських митців Микола Іванович Івасюк (1865 – 1937) – художник, життєвий шлях якого обірвався у с. Биківня в 1937 році. Отримавши освіту в європейських мистецьких академіях, буковинський художник на початку ХХ ст. жив і працював у Чернівцях. У середині 20-х рр. був професором Київського художнього інституту. В історії українського образотворчого мистецтва М.І. Івасюк представлений численними полотнами історичного жанру, найвідоміші серед яких «В'їзд Богдана Хмельницького до Києва» (1932), «Богдан Хмельницький під Зборовом» (1893), «Битва під Хотинном» (1903), «Іван Богун під Берестечком» (1903). Музейне зібрання має досить відомий доробок цього художника – картину «Штурм повстанцями замку Вишневецького», яка висвітлює події на Лубенщині у середині XVII ст.

Справжню енциклопедію життя і побуту українського народу створив своїми працями відомий український художник, вихідець із Наддніпрянщини, Іван Сидорович Їжакевич (1864 – 1962). Він відомий як автор сюжетних полотен і малюнків з історичними і побутовими сценами. В 20-х – 30-х рр. ХХ ст. художник написав кілька картин на тему боротьби українського народу, в тому числі: «Гайдамаки під Уманню» (1939). Художнє зібрання зберігає його мистецьку працю, яка ілюструє історичні події, зв'язані з повстанням селянина Мухи в 1490 – 1492 рр. Картина заповнена золотаво-кривавим відблиском

боротьби, експресією та реалізмом. Вона, певною мірою, демонструє прагнення тогочасних митців відобразити епізоди з соціальної історії України.

Подальше поповнення художньої колекції відбувалося поступово і за рахунок невеликих надходжень від приватних осіб в різні роки. У виданих нещодавно збірках епістолярної спадщини Д.І. Яворницького поряд з іменами відомих людей згадуються маловідомі кореспонденти, які передавали малюнки, виконували їх на замовлення вченого, надавали грошову допомогу на їх придбання.

Не викликає сумніву, що енергійна наукова і популяризаторська праця академіка Д. Яворницького у справі збереження козацької як духовної так і матеріальної спадщини надихала відомих художників і молодих початківців на увічнення козацьких образів та сторінок героїчного історичного минулого. Завдяки цій співпраці у Дніпропетровському національному історичному музеї склалася хоч і не надто чисельна, проте оригінальна колекція художніх та мистецьких творів.

Бібліографічні посилання:

1. Абросимова С.В. Сподвижник Д. Яворницького Василь Строменко / С.В. Абросимова // Січеславський альманах. Випуск 1. – Д.: НГУ, 2005. – С. 183-190.
2. Бекетова В.М. Музей – це доля: історія музею в життєписах його працівників / В.М. Бекетова // Видатні особистості. Музейна персоналістика (Матеріали обласної наукової конференції. Випуск 10). – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008, с. 64-73.
3. Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького. Листи музейних діячів до Д.І. Яворницького. Випуск 3. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. – 736 с.
4. Каталог Екатеринославского музея имени А.Н. Поля. Археология и этнография. – Екатеринослав: Типография губернского правления, 1910. – 426 с.
5. Тележняк К.О. Роль В.І. Стромєнка в історії Катеринославського обласного музею ім. О.М. Поля / К.О. Тележняк // Видатні особистості. Музейна персоналістика (Матеріали обласної наукової конференції. Випуск 10). – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008. – С. 243-249.

Надійшла до редколегії 15.10.2014.